

Нацыянальнае самавызначэнне як фактар білінгвальнай сацыякультурнай кампетэнцыі ў навучанні замежным мовам

Н.Г. Алоўнікава, Л.В. Вікторка
(Мінск, Беларусь)

У артыкуле разглядаюцца праблемы фарміравання паняцця «нацыянальная ідэнтычнасць» у студэнтаў і павышэння ідэйна-палітычнага, маральнага і прафесійнага ўзроўню будучых спецыялістаў у працэсе навучання замежнай мове; акрэсліваюцца педагагічныя ўмовы актывізацыі выхаваўчай функцыі навучальнага працэсу па замежнай мове, даецца азначэнне культурнага самавызначэння як аднаго з кампанентаў білінгвальнай сацыякультурнай кампетэнцыі.

Імклівыя змены ў свеце ў канцы XX – пачатку XXI стагоддзя, звязаныя перадусім з нарастаючымі і вельмі супярэчлівымі працэсамі глабалізацыі, рэзка абвастрылі праблему нацыянальнай ідэнтычнасці.

Інфарматызацыя, ствараючы глабальнае сеткавае грамадства, адкрывае доступ да ўсіх матэрыяльных і духоўных даброт, памнажае інтэлектуальны рэсурс. З іншага боку, ва ўмовах інфармацыйнай адкрытасці ўсяго свету, паўсюднай даступнасці СМІ, перадусім тэлевізійных, з'яўляецца шырокая магчымасць выбару, што кідае выклік як асобным індывідам, так і цэлым нацыянальным супольнасцям. У ліку апошніх апынаецца і нацыянальная дзяржава, культурнае ядро якой размываецца. Яго падмяняюць глабальна вядомыя сімвалы, якія нараджаюцца агульнай прасторай інфармацыі і камунікацый.

Тым не менш, тая ж самая глабалізацыя, спрыяючы збліжэнню і інтэграцыі розных сацыяльных і этнічных супольнасцяў, узмацняе патрэб ў вызначэнні сваёй культурнай і цывілізацыйнай ідэнтычнасці. На гэту акалічнасць, у прыватнасці, паказваў С. Хантынгтан: “Узаемадзеянне паміж народамі розных цывілізацый узмацняецца. Гэта вядзе да ўзросту цывілізацыйнай самасвядомасці, да паглыблення разумення адрозненняў паміж цывілізацыямі і агульнасці ў рамках цывілізацыі” [1, с. 35].

Неабходнасць уваходжання Беларусі ў інтэркультурную прастору патрабуе выхавання асобы, гатовай да іншамоўнай камунікацыі, якая валодае высокай культурай мыслення і прафесіяналізму, паважлівым стаўленнем да іншых народаў, не абыякавай да лёсу бацькаўшчыны і здольнай усведамляць сваю ролю ў стварэнні культурных каштоўнасцяў нацыі.

Фарміраванне такога шматузроўневага і складанага паняцця як «нацыянальная ідэнтычнасць» патрабуе распрацоўкі новых тэарэтыка-метадычных падыходаў, якія б дазволілі сфарміраваць не толькі стаўленне да чужых культур, як да каштоўнасці, але і ўласную маральную пазіцыю, выхаваць пачуццё гонару за культурную спадчыну Бацькаўшчыны.

Суб'ектыўнае пачуццё нацыянальнай ідэнтычнасці мае складаную псіхалагічную структуру, у якую ўваходзяць шмат розных кагнітыўных і эмацыйных аспектаў.

Кагнітыўныя аспекты складаюцца з ведання нацыянальнай групы, катэгарызацыі сябе як чальца нацыянальнай групы, ведання нацыянальнай тэрыторыі, ведання нацыянальных знакаў, звычаяў, традыцый, гістарычных падзей і выбітных асоб, якія сімвалічна прэзэнтуюць нацыю.

Эмацыйныя аспекты складаюцца з эмацыйнай прыхільнасці да радзімы, пачуцця прыналежнасці да нацыянальнай супольнасці, пачуцця павагі да людзей, якія складаюць нацыянальную групу, шматлікіх сацыяльных эмоцый, да прыкладу, нацыянальнага гонару.

У сваю чаргу, набыццё гэтай складанай сістэмы ведаў, вераванняў і пачуццяў адбываецца цягам многіх гадоў, ахоплівае некалькі ўзроставых этапаў.

Практыка пераканаўча даказвае, што недастатковая ўвага да выхаваўчай функцыі навучання прыводзіць да скажонага стаўлення не толькі да навукі, але і да жыцця ў цэлым, у студэнтаў фарміруюцца негатыўныя якасці асобы. У Рэспубліцы Беларусь жыве вялікая колькасць моладзі, якая вучыцца. І відавочна, што будучыня нашай дзяржавы вызначаецца ўзроўнем выхавання моладзі, навучання, фізічнага і духоўнага яе развіцця, а таксама грамадзянскага станаўлення і светапогляднай пазіцыі.

Сучасная стратэгія развіцця выхавання падростаючага пакалення накіравана, перадусім, на забеспячэнне адпаведнасці зместу і якасці выхавання актуальным і перспектыўным патрэбам асобы, грамадства і дзяржавы; на павышэнне ролі ідэалагічнай выхаваўчай дзейнасці ў гуманізацыі грамадска-эканамічных адносін і фарміраванні новых жыццёвых устаноў; на распрацоўку інварыянтных мадэляў зместу выхавання ў адукацыйных установах з улікам сучаснай сацыякультурнай сітуацыі, новых каштоўнасцяў выхавання і навучання.

Інтэнсіфікацыя працэсу прафесійнай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў забяспечваецца комплекснымі высылкамі ўсіх звёнаў навучальна-выхаваўчай працы педагогічных ВНУ. Вялікія магчымасці ў павышэнні ідэйна-палітычнага, маральнага і прафесійнага ўзроўня будучых спецыялістаў мае навучальная і пазанавучальная дзейнасць студэнтаў у рамках курса навучання замежнай мове.

Варта адзначыць, што праца па маральным і эстэтычным выхаванні будучых настаўнікаў працякае больш паспяхова, калі яна не толькі рыхтуе студэнтаў да будучай дзейнасці, але дапамагае ўжо цяпер, у працэсе навучання, узбагаціць уласны маральны, эстэтычны і светапоглядны досвед, сфарміраваць актыўную грамадзянскую пазіцыю.

Праца, якая ажыццяўляецца ў дадзеным кірунку, сведчыць, што актывізацыя выхаваўчай функцыі навучальнага працэсу па замежнай мове залежыць ад такіх педагогічных умоў, як: глыбокая прафесіяналізацыя заняткаў і арганізацыя самастойнай працы па замежнай мове ў апоры на прафесіяграфічны падыход да вызначэння асабістых і прафесійных якасцяў будучага настаўніка; усталяванне цесных міжпрадметных сувязяў, перадусім з дысцыплінамі грамадскага і псіхалага-педагогічнага цыкла; прыцягненне будучых настаўнікаў да маральнай сацыяльна значнай прафесійнай дзейнасці;

стымуляванне творчай актыўнасці студэнтаў у самастойнай працы над вучэбным матэрыялам.

Узмацненне аўтаноміі студэнтаў у працэсе навучання прадугледжвае пэўную свабоду выбару паслядоўнасці / аб'ёму / тэмпу вывучэння матэрыялу / формаў навучання, часу, перыядычнасці справаздачы пра выкананне заданняў; усведамленне асабістай адказнасці за прынятыя рашэнні.

Такая мадэль навучання накладвае і пэўныя абавязкі на выкладчыка, які робіць змест навучальных праграм, формаў і кантролю адкрытым і даступным для студэнтаў, адмаўляецца ад ролі адзінай крыніцы інфармацыі, выступае ў ролі памагатага і кансультанта навучальнай дзейнасці, забяспечвае патрэбнымі вучэбнымі матэрыяламі і тэхналогіямі працы з імі, стымулюе ўменні сама/узаемакантролю дасягнутых вынікаў.

Як ужо адзначалася вышэй, замежная мова ва ўмовах педагагічных ВНУ мае велізарны выхаваўчы патэнцыял. Пры карэктна арганізаванай працы са студэнтамі ўзрастае цікавасць да замежнай мовы, з'яўляецца патрэба ў авалоданні вызначанымі моўнымі ўменнямі і навыкамі, іншымі словамі, фарміруюцца станоўчыя ўстаноўкі студэнтаў у адносінах да прадмета вывучэння, якія з'яўляюцца адным з фактараў матывацыі навучальнага працэсу і важным сродкам павышэння ўзроўню моўнай падрыхтоўкі студэнтаў.

Кожны прадмет навучальна-выхаваўчага працэсу, у тым ліку замежная мова, павінен несці самастойную адказнасць за фарміраванне духоўных асноў асобы. Больш таго, узаемадзеянне розных дысцыплін, усталяванне міжпрадметных сувязяў забяспечваюць найбольш эфектыўнае рашэнне пастаўленай задачы.

Мэта агульнай адукацыі – навучыць і паказаць навучэнцам, што культурная разнастайнасць – гэта норма жыцця і дзейнасці сучаснага полікультурнага грамадства, а дыялог культур – гэта філасофія камунікавання людзей у сучасных супольнасцях краін роднай і вывучанай моў. А ўжо роля саміх навучэнцаў – ажыццяўляць веды на практыцы. Атрымаўшы патрэбную адукацыю і падрыхтоўку сродкамі замежнай мовы, навучэнцы пераходзяць ад мыслення і разумення да актыўнай дзейнасці.

Мы зусім не сцвярджаем, што навучэнцы назаўжды пазбудуцца ўтварэння якіх-небудзь стэрэатыпаў і абагульненняў. Стэрэатыпы і этнацэнтрычныя меркаванні будуць няўхільна з'яўляцца на працягу ўсяго жыцця. У працы са студэнтамі варта кіравацца такой мадэллю навучання, якая б спрыяла фарміраванню крытычнага мыслення і стратэгічнай гатоўнасці да працы з культуразнаўчай інфармацыяй.

Дасягнуўшы этапу культурнага самавызначэння, убачыўшы разнастайнасць культур і атрымаўшы ўменне вызначаць сваё месца ў рамках сацыякультурнай прасторы, навучэнцы змогуць крытычна ацэньваць навакольную рэчаіснасць.

Вылучаючы культурнае самавызначэнне ў якасці аднаго з кампанентаў білінгвальнай сацыякультурнай кампетэнцыі, мы лічым патрэбным асобна адзначыць, што ўключае ў сябе культурнае самавызначэнне сродкамі роднай і вывучанай моў. Навучэнцы павінны быць здольныя:

- усведамляць сябе ў якасці полікультурных суб'ектаў прадстаўнікоў адначасова некалькіх культурных груп (этнічнай, сацыяльнай, тэрытарыяльнай, рэлігійнай, моўнай і г.д.);
- бачыць культурнае падабенства паміж прадстаўнікамі розных культурных груп краін моў, якія вывучаюцца, тым самым пашыраючы рамкі ўласнай групавой прыналежнасці за межы палітычных межаў роднай краіны;
- разумець, што групавая прыналежнасць змяняецца ў залежнасці ад кантэксту камунікацыі;
- бачыць полікультурнасць сучасных культурных супольнасцяў і ўспрымаць культурную разнастайнасць як норму суіснавання культур у полікультурных супольнасцях;
- усведамляць сваё месца, ролю і значнасць у глабальных агульначалавечых працэсах;
- ініцыяваць і прымаць актыўны ўдзел у дзейнасці супраць культурнай агрэсіі, культурнай дыскрымінацыі і вандалізму, ксенафобіі.

Сістэма адукацыі ў многіх краінах свету функцыянуе ў шматмоўным кантэксце. Наяўнасць разнастайных моўных супольнасцяў, якія жывуць у адной краіне, з'яўляецца хутчэй нормай, чым выключэннем. Такім чынам, мультылінгвізм, гэта значыць выкарыстанне больш за адну мову ў штодзённым жыцці, хутка стане паўсядзённай практыкай.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Huntington, Samuel P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / Samuel P. Huntington. – New York: Simon & Schuster, 1996. – 576 p.